

Міжнародна науково-практична конференція
“Міжнародні тенденції та перспективи розвитку
в освіті та науці в умовах глобалізації”
до 100-річчя академіка Степана Дем'янчука
(м. Рівне, 13 листопада 2025 року)

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ВИКЛАДАННЯ ДАВНЬОЇ ТА СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Левицький Віталій

*доктор історичних наук, доцент,
завідувач кафедри історії, теорії держави і
права та філософії*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Маринич Максим

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Традиції дослідження давньої історії України були закладені у Львівському університеті наприкінці XIX ст. Михайлом Грушевським та його учнями. У XX ст. їх продовжували розвивати Іван Крип'якевич, Мирон Кордуба, Ярослав Кісь, Василь Інкін, Микола Крикун.

Відкритий у 1875 р. німецькомовний університет в Чернівцях вже до початку XX ст. став провідним центром освіти й науки в регіоні. Тут навчали і вели науково-дослідницьку роботу визначні історики європейського рівня, зокрема медієвісти Й. Лозерт та З. Херцберг-Френкель, античники Й. Кромайер і О. Льюїс, палеограф А. Будінзькі, які залишили помітний слід у вивченні проблем всесвітньої історії періодів Античності та Середньовіччя, що розглядалися ними в рамках панівної на той час позитивістської методології [1, с. 6].

Проблеми дослідження давньої та середньовічної історії України включають нестачу критичного аналізу першоджерел та їхню фрагментарність, недостатнє фінансування археологічних досліджень, політизацію та ідеологічний вплив на інтерпретацію подій. Іноді складність викладання зумовлена недосконалістю сучасних методик та інтерактивних матеріалів. Крім того, існує проблема інтеграції цих періодів у загальну історичну канву, залучення широкого кола науковців та формування цілісної ідентичності на основі давньої спадщини.

Вивчення курсу «Давня та середньовічна історія України» розпочинає знайомство студентів з історією України й охоплює події від

найдавніших часів до подій середньовіччя включно. У зв'язку з цим він спирається на знання студентів з курсів археології, етнографії, історичної географії, історії первісного суспільства та інших.

В рамках вступної частини ознайомити студентів з проблемами визначення предмета історії України та її періодизації; головними віхами розвитку історіографії історії України; еволюцією ідей та роллю окремих персоналій; сформуванню уявлення щодо різних методологічних підходів в залежності від історичного періоду, які впливали або здійснюють вплив на загальну історіографію історії України; ознайомити студентів зі специфікою історичних джерел та їх класифікацією; вказати на особливості вивчення та викладання історії України. Необхідно показати студентам, що вони є продовжувачами давніх традицій, навчити їх самостійно мислити, виховати дослідницький інтерес до історії України.

На наше переконання, курс «Давня та середньовічна історія України» для ЗВО не повинен дублювати шкільні підручники з історії. Його метою повинна бути підготовка майбутніх фахівців для самостійного аналізу актуальних проблем історії України та формування у студентів чіткого розуміння геополітичних інтересів та національних особливостей України. Досягти поставленої мети можна за допомогою таких завдань: ознайомитися з історичними процесами в Україні в загальноєвропейському контексті; проаналізувати етапи та умови формування української народності і нації; розглянути актуальні, гострі та дискусійні проблеми національної історії; оцінити наявні в громадській думці, ЗМІ та літературі фальсифікації, історичні міфи та стереотипи; визначити історичне значення здобуття Україною незалежності [2, с. 270].

У галузі давньої історії забезпечити оволодіння студентами методами інтерпретації артефактів та екофактів, верифікації та зовнішньої і внутрішньої критики матеріальних джерел; вивчення студентами підходів до створення зв'язного сучасного дискурсу з проблем передісторії; ознайомлення студентів з сучасними методами та інструментальними засобами вивчення палеоекономіки та побуту давнього населення.

У галузі середньовічної історії України опрацювати основну джерельну базу і літературу з даної дисципліни, проаналізувати важливі суспільно-політичні та соціально-економічні явища минулого України, прослідкувати причини їх виникнення, трансформацію та еволюцію, з'ясувати розвиток культури, освіти, науки.

Для розуміння історико-культурних процесів, які мали місце на теренах України упродовж тисячоліть, необхідно усвідомити особливості геополітичного розташування країни. На тлі Великого Степу, євразійського за своєю сутністю, Україна постає як край Європи взагалі. Такому сприйняттю відповідає й позиція античних географів, які розмежування Європи та Азії проводили по р. Танаїс (Дон) та Боспору Кіммерійському

(Керченській протоці). Саме через наш край проходить згусток суходольних шляхів, які географічно й історично пов'язують Європу з Азією. Інша лінія сполучки між Європою та Азією, що функціонувала тисячоліттями, пролягала крізь Балкани та Малу Азію [3, с. 3].

Поворотним етапом розвитку історичних знань в українських землях стало зародження писемності, витоки якої на теренах України простежуються від доби Трипільської культури. З появою писемності виникла унікальна можливість фіксувати найважливіші події. На появу писемності на Русі вказують договори київських князів з греками, один із примірників яких складався руською мовою. З договору 911 р. видно, що існував звичай писати духовні заповіді в разі смерті. Виявлена в одному з гньоздовських курганів корчага із записом теж свідчить про писемну практику. Про поширення писемності свідчать численні берестяні грамоти, виявлені у Звенигороді і Львові, надписи на пряслицях, глечиках, кістках, на стінах культових споруд. Найбільше надписів у Софійському соборі в Києві. Більшість із них несуть історико-хронологічні відомості: про народження в 1032 р. сина Володимира, про смерть у 1054 р. Ярослава Мудрого тощо. Церковні графіті засвідчують, що їхніми виконавцями були не лише професійні писці та ченці, а й княжі люди, купці [4, с. 33].

Навчально-методична робота повинна проводитися з використанням інтерактивних методів навчання та максимального стимулювання самостійної роботи студентів і встановлення ефективного контролю над якістю знань. Передбачається забезпечити лекції необхідним ілюстративним супроводом, проводити практичні і семінарські заняття у формі презентацій. Планується запровадити систему, при якій на першому курсі в основному відбуватимуться практичні заняття, а, починаючи з другого, – семінарські із використанням інтерактивних форм роботи і заохоченням виступів, презентацій.

Отже, наукова праця щодо вивчення таких епох має яскраво виражений творчий характер. Це виявляється у зростанні кількості наукової літератури, зацікавленості громадськості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чучко М. Проблеми античної та середньовічної історії у наукових дослідженнях на навчальних курсах викладачів Чернівецького університету Австрійської доби (1875–1914 рр.). *Науковий вісник Чернівецького університету. Історія*. 2024. №1 (59). С. 103–108.
2. Грушева Т. Історія України в закладах вищої освіти: виклики часу. *Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 10 травня 2023 р.). Запоріжжя: ЗНУ, 2023. С. 269–274.

3. Вовк Т., Отрощенко В. Підґрунтя історії України. *Український історичний журнал*. 1997. №2. С. 3–18.
4. Темірова Н. Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 132 с.